

9. Damm: una empresa històrica i familiar amb influència en el sector alimentari de Catalunya

Departament de Comunicació de Damm

RESUM

Fundada el 1876 pel mestre cerveser August Kuentzmann Damm, la cervesera Damm és avui en dia una de les empreses més rellevants del sector de l'alimentació i les begudes. Durant aquests més de cent quaranta anys d'història, la companyia ha evolucionat fins a convertir-se en tota una icona social. Actualment l'empresa està present en més de vuitanta-cinc països de tot el món amb marques tan reconegudes com Estrella Damm, Voll-Damm i Free-Damm, així com amb les d'aigua mineral Veri i Fuente Liviana. Avui en dia, Damm, amb descendència de la família fundadora encara estretament vinculada amb la companyia, continua escrivint la seva història dia rere dia amb un equip humà de gairebé tres mil persones.

FIGURA 1. Ampolla d'Estrella Damm i ampolla de cervesa Inèdit. Fotografia cedida per Damm.

LA HISTÒRIA DE LA FAMÍLIA I EL SEU CONTEXT HISTÒRIC

A finals del segle XIX i a principis del segle XX a Catalunya es produïa una revolució artística, estètica, social i d'ebullició de l'activitat industrial i del comerç. Va ser llavors quan començaven a néixer projectes de comerços i empreses.

Un d'ells era Damm, una de les empreses pioneres en l'elaboració de cervesa i que, encara avui en dia, representa un emblema del seu territori i un record de la història del sector alimentari de Catalunya.

SA Damm és una empresa que moltes famílies generació rere generació han anat construint amb esperit emprenedor i, sobretot, de sacrifici fins i tot heroic. Durant la Guerra Civil els treballadors de Damm van mantenir el negoci fent que no defallís i elaborant cervesa, tot i les adversitats evidents que la situació comportava.

La seu social de l'empresa se situa al carrer del Rosselló, on antigament es produïa la cervesa. La producció i l'elaboració de la cervesa va estar activa fins al 1992. El 1993 es va remodelar i tecnificar la fàbrica del Prat, que actualment és una de les més avançades en tecnologia de producció a Espanya.

La història de Damm es remunta als anys 1870-1871, a la zona d'Alsàcia i Lorena, concretament a la ciutat de Sélestat. El 24 d'octubre les tropes alemanyes van entrar a aquesta població, que era el bressol de la família Damm, i la van ocupar. Arran de la invasió de les tropes alemanyes va començar un període d'emigració dels habitants d'Alsàcia i Lorena cap a altres territoris francesos, i també cap a la part Mediterrània occidental per evitar la pèrdua de la nacionalitat.

La Guerra Francoprussiana, causant de l'absorció d'Alsàcia i Lorena a territoris alemanys, va ser el tercer i últim enfrontament bèl·lic que va concloure amb la consolidació d'Alemanya. Aquesta unió es va dur a terme per diferents causes, com les profundes arrels econòmiques, culturals i socials, i també polítiques, sense oblidar el paper del canceller Prussià Otto von Bismarck, ideòleg i estrateg, que segons afirmen alguns historiadors, va tenir un paper fonamental a l'hora de crear aquesta nova alemanya que seria el nou Reich Alemany (Francesc Cabana, 2001, p. 15-16).

Entre la societat civil afectada hi havia August Kuentzmann Damm, que el 1871 va decidir traslladar-se a Barcelona, juntament amb la seva esposa Melanie, perquè estaven en desacord amb la seva nova condició alemanya. Exiliat de la seva terra natal i sense coneixements dels idiomes (ni català, ni castellà) i amb els recursos econòmics mínims, juntament amb la melancolia d'abandonar tot allò que l'havia rodejat fins al moment: amics, família, costums... August s'encaminava, sense saber-ho, a la creació d'una de les cerveses més populars del panorama català actualment.

A Barcelona, però, la situació política i econòmica no era la millor. A Espanya hi havia un monarca que no demostrava gaire autoritat, Amadeu de Savoia,

FIGURA 2. August Kuentzmann Damm. Fotografia cedida per Damm.

i això contribuïa a generar aversió cap a la corona, i que el sentiment republicà es manifestés cada vegada més clarament. Aprofitant aquesta confusió, els carlins van iniciar la tercera i última Guerra Carlina, que tampoc facilitava el dia a dia. No obstant això, per a August Kuentzmann Damm, aquest no va ser un impediment a l'hora de crear la producció d'una nova cervesa al Poblenou, juntament amb un soci capitalista anomenat Camps, sota el nom de Camps i Kuentzmann, SRC (1872-1876).

A totes les adversitats del moment, cal afegir-hi la profecia d'un farmacèutic barceloní anomenat Josep Oriol Ronquillo, que afirmava que la indústria cervesera mai podria assolir «un desenvolupament mitjanament considerable» pel fet que la cervesa només podia ser «un sucedani del vi» per a països on el clima impedia cultivar la vinya. I era veritat que ningú es podia imaginar, en aquella època, que la cervesa pogués arribar a adquirir rellevància i desbancar el vi en diferents contextos.

En contra de les paraules del farmacèutic, la fàbrica Camps i Kuentzmann, SRC (1872-1876), va començar la seva producció. Estava formada per dos socis: Camps o Germans Camps —catalans i socis capitalistes—, i August Kuentzmann Damm —tècnic i responsable de la producció. Paral·lelament, August va obrir una de les primeres i més grans cerveseries de l'època a Barcelona que va anomenar Gambrinus, i que estava situada a la rambla de Santa Madrona, número 6. El nom

del bar estava inspirat en el nom del rei que, segons la tradició popular, hauria descobert l'art de fer cervesa. El nom procedeix de la regió de Brabant, a Bèlgica, i podria ser una corrupció del nom del duc de Brabant, Joan I (segle XIII), al qual els flamencs anomenaven Jamprinus (Francesc Cabana, 2001, p. 18-19).

Poc després, la situació política espanyola fa un tomb —l'11 de febrer del 1873 es proclama la Primera República Espanyola, que haurà de fer front a la dura situació econòmica. Però un any més tard, el 3 de gener de 1874, el general Pavia va entrar a cavall a les Corts Espanyoles i va posar fi a la república federal. Com a resposta a aquest moviment polític, es va dur a terme la restauració borbònica, que va desembocar en una república unitària: la dictadura de Serrano (Francesc Cabana, 2001, p. 18-19).

Sota tot aquest context, l'any 1876, August Kuentzmann Damm es va establir pel seu compte, i per això va llogar un local en un edifici situat al carrer de Viladomat per destinar-lo a la fàbrica de cervesa i a la cerveseria. Va ser llavors quan Joseph Damm, cosí del fundador, es va incorporar a l'empresa com a mestre cer veser. Ell també havia marxat d'Alsàcia pels mateixos motius que August, i va ser una peça fonamental per impulsar l'empresa i convertir-la en una gran companyia industrial. Des d'aleshores, les cerveses Damm van adoptar per sempre més el símbol que les distingeix encara avui dia: l'estel de cinc puntes que a Alemanya era el símbol del gremi dels mestres cer vesers. De fet, l'origen de l'estel prové de l'edat mitjana i es relacionava amb totes les pràctiques alquimistes. Abans d'acabar el segle XX, Damm va registrar aquest estel com a marca pròpia.

En aquella època van sorgir moltes cerveseries al començament de la Rambla barcelonina, senyal que la cervesa començava a ser un producte molt consumit i que, en contra del que pronosticava Oriol Ronquillo, farmacèutic de Barcelona, la cervesa començava a estar «de moda».

L'any 1877, Kuentzmann va morir a Barcelona a l'edat de trenta-tres anys i va ser llavors quan la fàbrica va passar a mans d'Adolf Leinbacher, però sempre amb el suport de Joseph Damm al costat. L'any 1881, es va constituir la societat regular col·lectiva Leinbacher i Damm, SRC (1881-1888). Més tard, Adolf va casar-se amb la vídua d'August i, d'aquesta manera, l'empresa va seguir sent una empresa familiar. L'objectiu de l'empresa era «la fabricació i venda de cervesa, en primer lloc, i d'altres begudes refrescants o licors, en segon lloc», tal com afirma Francesc Cabana, advocat i economista. En aquesta època, segons diuen les escriptures de la fàbrica, l'edifici podria servir d'habitatge per als dos socis però Damm, com a tècnic de la marca, estava obligat a viure-hi.

Aquest mateix any, el 1881, segons afirma Narcís Oller, escriptor de l'època, va ser l'any de la «Febre d'Or». La restauració borbònica, el final de la Guerra Carlina, i la de Cuba, van proporcionar als barcelonins i als catalans una tranquil·litat prometedora. Va ser llavors que la fàbrica de cervesa es va traslladar del carrer

de Viladomat als nous locals del carrer d'Urgell (1882). El 1881 també va ser l'any en què es podia veure a *La Vanguardia*, l'anunci de la inauguració de la Cerveseria Cambrinus (Francesc Cabana, 2001, p. 21).

Sis anys més tard, Leinbacher va morir i això va forçar la dissolució de la societat, cosa que va fer encetar una nova etapa històrica per a la vida de la marca i que va donar un nou nom, Damm i Companyia, SRC (1888-1897). Aquesta vegada estava liderada totalment per Joseph Damm amb l'únic soci capitalista, l'alemany Karl Reck, que intervenia en l'administració (Francesc Cabana, 2001, p. 22).

Aquell mateix any es va convocar l'Exposició Universal de Barcelona, que va tenir un èxit modest perquè, un any més tard, es va celebrar l'Exposició Internacional a París, que va tenir gran impacte, i sobretot a Barcelona. Els empresaris francesos veien Catalunya com un mercat molt interessant en el qual podien vendre els seus productes. Així doncs, Joseph Damm es va trobar amb una influent colònia francesa a Barcelona i, de fet, aquell mateix any ja es trobava inscrit com a membre subscriptor a la Société des Écoles Françaises gratuites, de la mateixa manera que s'hi trobaven altres empresaris catalans. Damm també era membre del Cercle Français (Francesc Cabana, 2001, p. 26).

El mes de maig de 1893 va morir Karl Reck a Alemanya, fet que va obligar a dissoldre Damm i Companyia, SRC, de nou, i que va donar pas a Josep Damm i Geny (1897-1907) com a nou nom legal de l'empresa. Aquesta vegada, però, el procés de dissolució va ser més feixuc, tal com afirma Francesc Cabana, ja que l'hereva de Karl Reck, que era la seva filla, encara era menor d'edat. Els seus únics representants legals eren uns tiets que vivien a Berlín. Per poder dur a terme tot el procés, van haver d'intervenir les autoritats consulars que van haver de traduir tota la documentació legal a l'alemany i al castellà (Francesc Cabana, 2001, p. 28).

D'acord amb els estatuts de l'empresa, la dissolució a causa de la mort d'un dels socis obligava a fer una subhasta en la qual —les dues parts— podien fer una oferta econòmica a l'altra per comprar-ne la seva part. Joseph Damm va oferir 170.000 pessetes per la meitat del negoci, però per l'altra part no semblava haver-hi cap oferta. Així doncs, l'adjudicació es va signar quatre anys més tard, el 1897 (Francesc Cabana, 2001, p. 28).

LES PRIMERES CERVESES DE DAMM

Les primeres cerveses que va fabricar l'empresa Damm s'adaptaven als gustos de la societat catalana. La primera que va triomfar va ser la Strasbourger, després la Bock i, finalment, la Pilsen, que Damm encara elabora amb les marques Estrella i Xibeca.

De l'època de Joseph Damm i Geny se'n pot destacar el naixement de moltes altres empreses cerveseres, però les que destacaven més eren Damm i la de Petry, que ambdues anunciaven la cervesa Pilsen.

Després de la mort de Joseph Damm, el 24 d'agost de 1907, van ser els seus propis fills: Josep, Maria i Carles Damm i Calàs, els que van agafar el relleu de l'empresa i van crear la societat regular colectiva Fills de J. Damm, SRC (1907-1910). «En aquell moment, qui mantenia el lideratge pel que fa a les vendes de producte era E. Petry, però Joan Musolas —La Bohèmia— s'apropava a la seva quota de mercat» (Francesc Cabana, 2001, p. 28).

L'any 1908, Fills de J. Damm van signar un acord amb E. Petry, E. Cammany, i amb Joan Musolas per establir un règim harmònic entre les societats per a la venda de cervesa i com a resposta a l'impost de consums. Dos anys més tard, es va constituir oficialment la Societat Anònima Damm (1910-1920), després que els fills de Joseph Damm es fusionessin amb altres grups cervesers de la ciutat: La Bohèmia de Joan Musolas i la societat E. Cammany y Compañía. Aquest acord no només va consolidar l'empresa sinó que també va ser la declaració que, als fills de Joseph Damm, els importava molt més fer progressar una gran empresa cervesera que tenir en propietat una petita cerveseria amb menys producció. El compromís de la família Damm amb el Grup sempre ha estat admirable des dels seus inicis.

Va ser aleshores que tots els socis van mantenir les seves especificitats i respectives marques comercials.

FIGURA 3. Fotografia oficial dels primers anys de Damm, amb Xavier i Carles Damm. Fotografia cedida per Damm.

ESTRUCTURA I REPARTIMENT D'ACCIONS

L'estructura del capital social i el repartiment que proposaven els grups fundadors era de 60.000 pessetes, que representaven sis-centes accions de 100 pessetes cada una. Fills de J. Damm, SRC va subscriure cent cinquanta-sis accions, E. Cammany en va subscriure 78, i La Bohemia 156. D'aquesta manera, les accions restants podrien ser per a la darrera fàbrica cervesera barcelonina, E. Petry, successora de Lluís Moritz, però aquesta no va accedir.

Així doncs, amb l'entrada de Cammany a SA DAMM van quedar subscrites 390 de les 600 accions i el capital va quedar distribuït amb els percentatges següents (Francesc Cabana, 2001, p. 57):

Grup Damm	40 %
Grup La Bohemia	40 %
Grup Cammany	20 %

FONT: F. CABANA, *SA Damm: Mestres cervesers des de 1876*, Barcelona, SA Damm, p. 58.

«La SA DAMM tenia un capital petit perquè llogava fàbriques i s'havia de dedicar tan sols a la producció, distribució i venda de cervesa, de gel, i al lloguer de les cambres frigorífiques» (Francesc Cabana, 2001, p. 58). La Bohemia era la productora principal de SA Damm però, alhora, cada una de les cerveseres seguia produint el seu propi producte, que s'etiquetava amb el seu nom propi, però sota el concepte de SA Damm.

A escala internacional, el 1914 va esclatar la guerra europea, fet que va despertar temor a empitjorar la situació econòmica a la indústria catalana. Però, completament al revés del que es creia, la guerra va permetre l'intercanvi de béns a preus més barats i va fomentar la indústria tèxtil a Catalunya, que durant els anys 1916 i 1920 es va enriquir considerablement, segons dades de Francesc Cabanes.

Els empresaris cada vegada guanyaven més, cosa que no passava als seus treballadors, de manera que es van començar a generar tensions socials. Paral·lelament, SA Damm també es va trobar afectada per l'ambient tens que s'havia generat, i fins i tot un dels seus directius va resultar objecte d'atemptat.

Cal destacar que en aquella època el mercat cerveser català es va limitar a la SA Damm, i va ser llavors que E. Petry i SA Damm van arribar a un acord per limitar la distribució i el repartiment del mercat, partint de la fixació de preus. Pel que fa a l'estructura de l'Anònima, es va acordar que a l'òrgan executiu només podia haver-hi un representant de cadascuna de les fàbriques que la formaven, i no més de cinc representants en total per evitar conflictes causats per excessives «mans».

FIGURA 4. Fàbrica del carrer del Rosselló. Fotografia cedida per Damm.

La SA Damm tenia les oficines i la gerència al carrer del Roselló, 515, seu de Joan Musolas, l'establiment amb més capacitat i el més ben habilitat. També es disposava de les instal·lacions de Damm al carrer d'Urgell, 71, i finalment, la fàbrica de Cammany al carrer de Viladomat, 47. Aquesta última només es destinava a la fabricació de gel i a cambres frigorífiques per llogar. Poc temps més tard es va tancar la fàbrica número dos (carrer d'Urgell), de manera que la del carrer del Rosselló va quedar com a únic centre de producció de cervesa (Francesc Cabana, 2001, p. 75).

El primer any de vida de la SA Damm (1910) es van vendre prop de 30.000 hectolitres, segons afirma Francesc Cabana. Això representava una mica menys de la producció de les tres empreses l'any anterior. Però les xifres van començar a pujar i l'any 1920 es va duplicar la producció amb 67.000 hectolitres (Francesc Cabana, 2001, p. 82).

La cervesa més consumida del moment era la Pilsen, però SA Damm va llançar al mercat dos estils molt diferents, la Munic i la Viena. La Munic era una cervesa fosca, poc atenuada, molt llupolada, de textura suau i un important sabor de malta. En canvi, la Viena exposava la malta a temperatures més baixes i quedava d'un color més daurat que donava a la cervesa la mateixa tonalitat, una textura suau i una aroma lleugera.

FIGURA 5. Empleats d'envasament (anys vint). Fotografia cedida per Damm.

La Bohemia envasava la major part de la cervesa de l'Anònima i era des d'allà des d'on se'n repartia el gruix més important. Encara avui en dia es conserven algunes de les màquines que s'empraven per omplir els barrils i les ampolles (peces ja històriques).

L'any 1920, SA Damm va augmentar considerablement els fons i resultats. El capital es va multiplicar per deu, és a dir, es va passar de 60.000 pessetes de capital inicial a 600.000 pessetes. Les accions ara costaven 1.000 pessetes cada una i es van distribuir mantenint la proporció inicial entre els accionistes (Francesc Cabana, 2001, p. 91).

Però, com a contrapartida, el marc econòmic que va començar a partir de l'any 1920 va frenar el desenvolupament industrial. Les desigualtats entre classes es començaven a accentuar i els obrers més radicals predicaven la revolta. Volien regirar l'estructura social davant de l'empresariat català, i aquest, com a conseqüència, va demanar al general Primo de Rivera el suport de la força de les armes per posar fi a aquella anarquia. Així doncs, el general, atenent aquesta crida i la d'una part de la població espanyola, va fer un cop d'estat el mes de setembre del 1923 i va posar en marxa la seva dictadura.

Si les coses ja no anaven gaire bé, van empitjorar amb el crac de la Borsa de Nova York a l'octubre del 1929, que va ser el punt d'inflexió que anunciava que

les coses estaven canviant. Era la Gran Depressió americana, que va portar les primeres conseqüències a Europa ràpidament. Els empresaris catalans havien de lluitar contra aquesta conjuntura, i també amb el resultat de les eleccions convocades a l'abril del 1931. Es va proclamar una república i els empresaris catalans havien de lluitar contra les mesures d'un govern d'esquerres que buscava clarament la millora de la classe obrera i no pas l'enriquiment de la classe burgesa (Francesc Cabana, 2001, p. 96).

En aquelles èpoques tots els productes es transportaven a cavall. En un dels inventaris de l'època, fins i tot hi figuren els noms de quaranta cavalls que tenia l'empresa que utilitzaven com a mitjà de transport. Però, a mesura que va anar passant el temps es van anar imposant els automòbils i, en un Consell de l'any 1936, es van discutir els avantatges de transportar la cervesa en automòbil. El conseller Fabre va defensar clarament els automòbils.

LA CERVESA LÍDER

A finals del 1921, sobre la base de la primera Pilsen de Damm s'elaborarà una varietat especial, d'una qualitat encara superior: l'Estrella Dorada, amb la qual l'empresa va forjar bona part del seu èxit comercial. L'any 1991, Estrella Dorada va canviar el nom per convertir-se en Estrella Damm. En aquella època, durant els Jocs Olímpics de Barcelona, encara es podia trobar cristalleria d'Estrella Dorada amb cristalleria d'Estrella Damm.

FIGURA 6. Etiqueta de la famosa Estrella Roja (1928). Imatge cedida per Damm.

El 1928 es va registrar la marca Estrella Roja de SA Damm, una cervesa especial del tipus Munic i classe extra. La marca va estar a la venda fins a finals dels anys quaranta, però es va haver de retirar per «motius polítics». El símbol identificador de l'Estrella Roja era una estrella de cinc puntes de color vermell i recordava massa el comunisme. Per aprofitar tots els excedents del producte d'Estrella Roja, l'empresa va decidir retocar l'estel per una rosa dels vents (Francesc Cabana, 2001, p. 113).

A PARTIR DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA

L'acord forjat el 1910, en el moment de creació de l'Anònima, no només va unir tres grups de socis sinó que també va unir, dins i fora del terreny empresarial, tres famílies que des del primer moment havien tingut molt bona relació.

No obstant això, a partir del 1936 es plantejava un seriós problema amb l'esclat de la Guerra Civil espanyola. Amb aquesta es va signar el Decret sobre la col·lectivització i control de la indústria i el comerç a Catalunya. Es tractava d'un decret signat el 26 d'octubre de 1936 pel conseller primer de la Generalitat de Catalunya, Josep Tarradellas, i pel conseller d'Economia, Joan P. Fàbregas, que deia que «seran obligatòriament col·lectivitzades totes les empreses industrials i comercials que el dia 30 de juny del 1936 ocupin més de cent assalariats». Això significava que la responsabilitat de la direcció de les activitats de l'empresa requeria en els mateixos obrers que la integraven, representats per un consell d'empresa (Francesc Cabana, 2001, p. 115).

Col·lectivització d'empreses durant la Guerra Civil

La SA Damm tenia sis-cents quinze treballadors i complia tots els requeriments per esdevenir una empresa col·lectivitzada. «La seva col·lectivització va ser oficial el 28 de desembre de 1936, convertint-se en Cerveses Damm.» (Francesc Cabana, 2001, p. 126).

L'empresa va passar a mans dels treballadors, que van formar un comitè executiu per prendre les decisions sobre el futur de l'elaboració de la cervesa. Molts d'ells van ser enviats al front republicà però les seves places de treball a l'empresa no van quedar desateses perquè van ser les seves dones qui les van ocupar. L'estructura de l'empresa no va tenir desperfectes durant la guerra i inclús va ser un refugi per als veïns que vivien per la zona.

Pel que fa a la producció, distribució, i venda a la fàbrica, durant els sis primers mesos de guerra es va reduir tan sols un 10%, una xifra sorprenent si es compara amb la situació que hi havia abans d'esclatar la guerra. També desapareix l'exportació, i el 1937 es dobla la quantitat venuda a Barcelona, i es manté la que corres-

pon a la resta de Catalunya i Espanya. Durant el temps que va durar la guerra, les activitats de producció de cervesa de la fàbrica van estar en perill en diverses ocasions, ja que es volia utilitzar la fàbrica per a finalitats bèl·liques, com, per exemple, utilitzar els cellers de conservació de cervesa com a dipòsit de gasolina. Per sort, el projecte no va prosperar (Francesc Cabana, 2001, p. 132).

El 26 de gener de 1939, les tropes franquistes van ocupar Barcelona, i tres mesos més tard es reunia per primera vegada en tres anys el Consell complet de la societat. La presidència va estar ocupada per Ignasi Coll i Portabella, juntament amb el seu fill, que representaven La Bohemia; Josefina Coll i Josep Pintó, com a representants del Grup Damm, i Joan Fabre, del grup Puigjaner i Fabre. També hi són presents els tres administradors Joan Sugrañes (grup La Bohemia), Francesc Torrededí (Grup Damm) i Lluís Puigjaner i Bagaria (Puigjaner i Fabre) (Francesc Cabana, 2001, p. 136).

LA POSTGUERRA

Els administradors van confeccionar un balanç de recuperació després de la guerra. Van arribar a la conclusió que durant la guerra s'havien perdut 2.455.608 pessetes, i que això representava la pèrdua de primeres matèries i de producte elaborat, pèrdues en el capítol de la caixa per moneda no legal —bitllets de la República emesos durant la guerra—, i per saldos bancaris que després de la guerra van ser bloquejats i devaluats (Francesc Cabana, 2001, p. 137).

La situació política, econòmica i social d'Espanya es va prolongar disset anys després de la guerra, ja que després de la Guerra Civil espanyola, va començar la Segona Guerra Mundial (1939-1945). El país estava dirigit per Franco, que simpatitzava clarament amb el model feixista italià i el nazisme alemany. Acabada la guerra, no arribarà el Pla Marshall a Espanya i, a diferència d'altres països com França, Bèlgica, o Itàlia, va quedar empobrida (Francesc Cabana, 2001, p. 141).

Aquesta evolució va quedar reflectida en la història de la SA Damm, que no es va recuperar fins al 1952 pel que fa a la producció i les vendes, especialment a causa de la dificultat en el proveïment de primeres matèries, la baixa renda de la població, i la impossible renovació de la maquinària i els mitjans de producció.

Cal destacar que, tot i que la producció i l'elaboració de la cervesa durant aquest període era difícil per la manca de primeres matèries, Damm no va tirar mai per la via fàcil: fabricar més però reduint la qualitat del seu producte sinó que en va mantenir els mateixos atributs, cosa que en dificultava la fabricació.

Durant els anys de la postguerra, l'habitatge es va convertir en un bé escàs. SA Damm va comprar uns terrenys a Sant Andreu de Palomar destinats a la cons-

trucció d'habitatges per al seu personal. En aquella època era molt difícil aconseguir primeres matèries, sobretot l'ordi. El Govern assignava tan sols un tant per cent en format de «cupos», dels quals a SA Damm només li pertanyien el 14 % corresponent a la producció total d'ordi a Espanya. Davant d'aquesta situació, la fàbrica va decidir convertir-se en agricultora d'aquella matèria, però la iniciativa finalment es va descartar per altres mesures preses pel mateix Govern (Francesc Cabana, 2001, p. 145).

Es va rebre un carregament d'ordi argentí que va ser distribuït entre les empreses productores i, seguidament, es va arribar a un acord entre els propietaris dels terrenys de secà perquè plantessin ordi. Es tractava dels anomenats «contractes de reserva de producte» (Francesc Cabana, 2001, p. 146). Els productors avançaven diners per a la sembra i collita.

També va haver-hi problemes per trobar llúpul. Aquest material provenia del centre d'Europa, en guerra en aquells moments, de manera que era molt difícil aconseguir aquesta primera matèria. A finals del 1945, el Govern patrocinarà la creació de la Sociedad Española de Fomento del Lúpulo, SA, que tenia l'objectiu de conrear llúpul i la respectiva importació (Francesc Cabana, 2001, p. 151).

Un cop «recuperada» l'activitat de l'empresa (o en procés de recuperació), SA Damm va participar a la Fira de Barcelona, la qual va ser un èxit pel que fa a

FIGURA 7. Etiqueta de la cervesa Bock Damm. Imatge cedida per Damm.

l'impacte de la publicitat que es va fer del producte i la degustació que en va poder fer la societat. La cervesa més venuda era la Pilsen, que va ocupar el primer i el segon lloc. La cervesa negra va quedar en tercer terme i la cervesa d'estil Munic era ja residual. La Viena va desaparèixer després de la guerra, a l'igual de l'Estrella Roja (Francesc Cabana, 2001, p. 148).

El 1950 va aparèixer el «quinto», que es destinava en primera instància a clients que per motius d'espai no podien vendre cervesa de barril. Aquell any, les vendes d'aquest producte van significar un 8 % de la venda total d'ampolles a Catalunya.

A partir de l'any 1950, es va acabar l'etapa autàrquica i l'aïllament econòmic espanyol. Els Estats Units van ser els primers a perdonar Espanya pel suport donat als règims nazi i feixista i, a canvi de tenir bases militars, van proporcionar al país recursos monetaris per poder remuntar l'època de la postguerra. Els ajuts eren menys dels que van rebre altres països del Pla Marshall, però suficients per donar una empenta a Espanya.

Amb el règim franquista hi havia moltes dificultats per a la conversió i liberalització, així com per a l'exportació al mercat exterior:

La situació era tan greu que el 1959, el general Franco es va veure obligat a acceptar el consell dels seus ministres tecnòcrates. Es va signar el Decret llei d'ordenació econòmica o Pla d'estabilització que introduí les mesures necessàries per sortir d'aquella situació, com per exemple, una modernització de l'equip productiu espanyol i l'apropament al model econòmic europeu. (Francesc Cabana, 2001, p. 164)

A partir d'aquí, el desenvolupament i el ràpid creixement de SA Damm va fer que s'haguessin d'adaptar les instal·lacions a la nova demanda, que s'anava duplicant cada poc temps: obres d'ampliació, nova maquinària d'embotellament, mecanització de processos... Tot això sota un compromís molt important, el de mantenir la qualitat del producte que s'estava produint.

El 15 de març de 1955, es va posar a la venda la cervesa Voll-Damm. A València, en canvi, es consumia preferiblement El Turia, i a Ceuta, La Estrella de África. A partir del 1956 i 1957, tornen les campanyes publicitàries que s'havien retirat des del principi de la guerra. Durant els anys següents, l'entrada del turisme introdueix capital al país i, paral·lelament, la liberalització del comerç exterior donarà peu al «miracle espanyol» (Francesc Cabana, 2001, p. 193).

La dimensió de la SA Damm d'aquella època no tenia res a veure (pel que fa a dimensions) a la que plantejava August en un principi, però mantenia el mateix compromís amb la ciutat que des dels seus inicis.

De tota manera, el creixement era irregular i l'economia espanyola necessitava un nou pla d'estabilització. El preu del petroli es va multiplicar i les mesures

FIGURA 8. Famós cartell publicitari dels anys cinquanta. Imatge cedida per Dammm.

internes per part del Govern no s'adaptaven a la situació. A part, l'atenció del país se centrava en la mort del general Franco, que va causar una transició molt complicada. El mercat de la cervesa havia de fer front a diversos factors: l'increment de la producció i venda de cervesa, la gran competència entre empreses (entre les quals n'hi havia moltes de noves), la reducció de marges comercials, i les grans inversions necessàries per tirar endavant. SA Dammm va haver d'endeutar-se en diverses ocasions, cosa que va generar l'emissió d'obligacions i operacions de crèdit bancari (Francesc Cabana, 2001, p. 194).

El departament comercial de la companyia va considerar la realització d'un pla de màrqueting en què es proposava substituir la venda de cervesa Pilsen per l'Estrella Dorada, amb la intenció d'augmentar els ingressos de la companyia i alhora millorar la imatge dels productes de l'empresa.

NOVA ESTRUCTURA DEL GRUP DAMM

L'estructura de l'accionariat el 1960 es va ampliar amb noves incorporacions: l'alemanya Oetker i la família Carceller. El responsable en el Consell del grup La Bohemia era Ferran Coll i Picard, secretari fins aleshores. Del Grup Damm, el representant n'era César Agenjo, que s'hi mantindrà tots aquests anys, i del tercer grup, Puigjaner i Fabre, que més tard es va convertir en Comercial y Agrícola Damm, SA, el representant n'era Lluís Puigjaner i Bagaria. Els accionistes procedents de La Moravia, empresa productora de malta, es van anar succeint fins a Ramon Armadàs i Bosch.

El 1963 es va nomenar, per primera vegada, un subdirector general: Albert Musolas i Cartanà. Paral·lelament, Joan Aragó va ser nomenat secretari general i conseller delegat. En morir Miquel Bosch i Damm (fill de Maria Damm i Calàs), Albert Musolas va assumir les funcions de director gerent (Francesc Cabana, 2001, p. 195).

Les novetats que venien després van ser la introducció de la setmana de cinc dies a l'hivern, el funcionament del primer equip informàtic el 1964 i, una mica més tard, la creixent popularitat de l'equip de futbol de l'empresa. La comercialització de l'ampolla de litre de Xibeca va ser una novetat l'any 1968.

Molts treballadors seguien el Club de Futbol Damm, un equip creat pels treballadors de l'empresa. Va ser el 2 de juny de 1967 que l'equip es va enfrontar en un partit històric, contra l'Atlètic de Bilbao després d'haver derrotat el Reial Madrid prèviament. Va passar a la història com «l'equip de barri», tal com el va anomenar la premsa madrilenya per haver arribat tan lluny.

PARTICIPACIONS DE L'EMPRESA

L'estructura de les participacions de Damm durant els anys seixanta passa dels cent milions el 1960, als gairebé vuit-cents el 1975. Es mantenen els fons propis però també hi ha noves incorporacions. Entre el 1975 i el 1986 hi ha dos fets transcendents per a la història de l'empresa: la transició d'un règim totalitari a un règim democràtic i l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (Francesc Cabana, 2001, p. 202).

El 1983 hi ha una forta onada de turisme de sol i platja que arriba a Barcelona i que influeix molt favorablement en el consum de cervesa. En aquell període, l'estructura de l'accionariat només sofreix un canvi mínim, de manera que l'empresa segueix recolzada per les persones següents: Ferran Coll i Picard (president); Eusebi Sans i Coll (vicepresident); César Agenjo i Cecilia, Jean Rottier i Coll, Lluís Puigjaner i Bagaria, Ramon Armadàs i Bosch, Guido Sandler i Joan Aragó Garcés (vocals), i Demetrio Carceller i Coll (secretari no conseller).

El mercat més potent de l'empresa seguia sent el barceloní. Com a resultat d'això, també ho eren altres zones de Catalunya. Damm, des dels seus inicis, havia apostat per un mercat de proximitat. Amb el temps, els consumidors de Catalunya van esdevenir els més recurrents per a la marca, fins al dia d'avui.

Pel que fa a la conjuntura econòmica del moment, el 1976 es lluitava per liberalitzar el preu de la cervesa i aconseguir que els processos d'elaboració o obtenció de primeres matèries no estiguessin subjectes a uns preus establerts per l'Estat, sinó que les empreses poguessin basar-se en els seus propis criteris empresarials. Això afectava el preu del producte final. Com a acció-reacció d'aquesta lluita, la cervesa va deixar de ser considerada com a producte de luxe i el 1980 es va alliberar el seu preu (Francesc Cabana, 2001, p. 225).

En la part política, es va derogar l'organització sindical franquista, cosa que va fer desaparèixer els consellers laborals. Per això, el 1988 es va demanar al senyor Blázquez, que fins aleshores era conseller en representació dels treballadors a la cúpula, que es mantingués en el Consell. Va acceptar-ho i va tenir aquest càrrec durant uns anys. Més tard, una associació empresarial, La Asociación Nacional de Fabricantes de Cerveza, va substituir l'antiga agrupació sindical. A la direcció de Damm es manté Albert Musolas (Francesc Cabana, 2001, p. 230).

ESTRUCTURA DAMM

Les participacions que constitueixen el Grup Damm es mantenen de la manera següent: El Turia (València), La Alhambra (Granada), La Estrella de Àfrica (Ceuta), i Estrella de Levante (Múrcia). La participació que es tenia a Cerveceras Asociadas, SA, s'incrementarà al 100% i, finalment, també es va afegir una nova empresa cervesera, SA Balear de Cerveses. Entre els anys 1976 i 1985, grans multinacionals prenen el control d'algunes empreses cerveseres, però SA Damm és una de les úniques que es mantenen amb capital autòcton (Francesc Cabana, 2001, p. 231).

Entre 1974 i 1976, l'empresa va adquirir una nova fàbrica a Santa Coloma. Això va fer que s'assumís un risc. Els accionistes van veure reduïts els seus divi-

dends, però, una vegada més, es va demostrar l'esperit pròsper de l'empresa i el seu equip, que va apostar pel desenvolupament del negoci creixent.

A l'estiu següent, el 1982, augmenten les temperatures considerablement, i juntament amb el Campionat Mundial de Futbol (jugat a Espanya), les eleccions generals, i el viatge del Papa, que mobilitza grans masses de gent, l'empresa va presentar uns resultats excel·lents pel que fa a vendes. La fàbrica de Santa Coloma és la que registra la major part d'inversions, ja que la del carrer del Rosselló no admetia més ampliacions.

A partir de l'any següent, es va aplicar per primera vegada l'impost de valor afegit (IVA). Fora d'aquest fet, no s'enregistren gaires canvis més fins que, més endavant, va començar un procés de desacceleració que va suposar una pèrdua neta del PIB l'any 1993. Aquell va ser dels pitjors anys per al sector cerveser. El 1990 es van obrir nous mercats amb la introducció de la cervesa sense alcohol (Francesc Cabana, 2001, p. 245).

LA JUNTA D'ACCIONISTES

L'estructura accionarial de l'empresa va canviar a partir de l'any 1999. La Junta d'accionistes va signar un acord que suprimia les restriccions de lliure transmissió d'accions, i es va acordar també establir accions per valor d'un euro, per afavorir-ne la contractació a la borsa. En aquell moment, Ferran Coll, president de la SA Damm, va rebre una proposta de compra de totes les accions. Ell va accedir amb caràcter prioritari al seu Consell i, finalment, va ser el grup Carceller qui li ho va comprar. El control de l'empresa va seguir a les mateixes mans que fins aleshores.

L'estructura de SA Damm va sofrir canvis com a conseqüència de la moguda d'accions. Ferran Coll i Eusebi Sans van ser reelegits com a president i vicepresident. Però l'any 1994, Coll va vendre les seves accions i va ser substituït per Demetrio Carceller. D'altra banda, César Ajenjo i Bosch va dimitir per raons d'edat i va cedir el seu lloc a Ramon Ajenjo, el seu fill (Francesc Cabana, 2001, p. 252).

L'any 1996, amb motiu de la Junta General d'accionistes, el president Demetrio Carceller va anunciar que l'empresa estudiava una diversificació dels seus negocis. SA Damm apostava per aigües i per l'ampliació en l'àmbit de la logística. La diversificació va quedar de la manera següent: Compañía de Exportaciones Energéticas, SL; Aguas de San Martín de Veri, SA; Alfil Logistics, SA; Agora Europe, SA; Osiris, SL, i Damm Innovación, SL. El nom de l'empresa va passar de SA Damm a Grupo Damm, un paraigua que agrupava tot aquest seguit d'empreses (Francesc Cabana, 2001, p. 252).

La vella fàbrica del carrer del Rosselló no podia mantenir-se més en funcionament, ja que el barri de l'Eixample barceloní ja era un lloc urbanitzat i, per tant, deixava d'estar preparat per a les activitats industrials. Així doncs, l'any 1992 va ser l'últim any de funcionament de la fàbrica, que, posteriorment, va transportar tota la feina a la del Prat. L'any següent es van dur a terme les remodelacions que van incorporar els darrers avenços tecnològics, productius i de respecte pel medi ambient, que la van posicionar com una de les més modernes d'Europa.

Damm va fer un salt d'imatge qualitatiu el 1989. Es va acordar que la marca seria patrocinadora dels Jocs Olímpics del 1992, i, arran d'això, els productes de Damm van portar l'anagrama del COOB'92 durant la preparació i la celebració de l'esdeveniment. Un any més tard, es va fer una revisió de la identitat corporativa de SA Damm i es va establir que tots els materials relacionats amb la marca havien de portar un símbol distintiu que els identifiqués tant en vehicles, com en papereria, material publicitari, etc. (Francesc Cabana, 2001, p. 263).

Des d'aleshores i fins avui dia, la marca ha estat molt arrelada a la ciutat de Barcelona. Segons afirmen alguns treballadors, la sirena de la Damm era el rellotge del barri, i el dia que s'espatllava, molta gent, i no només els treballadors de Damm, arribava tard a la feina. Però la marca no només tenia aquesta funció a la societat perquè, ja des de fa molts anys, participa en els grans esdeveniments populars.

LA FAMÍLIA DAMM

Durant el transcurs de la història, Damm ha anat acumulant vivències i moments que formen part de la història política, econòmica i social de Catalunya, i amb ella, s'han anat succeint les famílies que generació rere generació han passat per l'empresa. Les últimes persones que van portar el cognom Damm i estaven vinculades a l'empresa cervesera van ser els fills de Maria Damm i Calàs (Marinette, com se la coneixia). Ells eren Josefina Bosch Damm i Miquel Bosch.

Pel que fa a l'estructura de la família Damm, es té constància de quatre generacions. L'última, encara ara, fa referència a membres de la cúpula directiva de l'empresa.

Cronològicament, la família Damm relacionada amb el Grup va començar amb August Kuentzmann Damm (homenatjat cent vint-i-cinc anys després amb una edició de cervesa amb atributs de la seva ciutat natal. La cervesa s'anomena A. K. Damm). Posteriorment, Joseph Damm i Geny, el cosí d'August, va instal·lar-se a Barcelona, i juntament amb August van crear la segona societat Damm (August Kuentzmann i Joseph Damm), però que només va durar un any a causa de la mort d'August als trenta-tres anys. Com a conseqüència d'aquest esdeveniment, Joseph va associar-se amb Leinbacher (que més tard es va casar amb la vídua

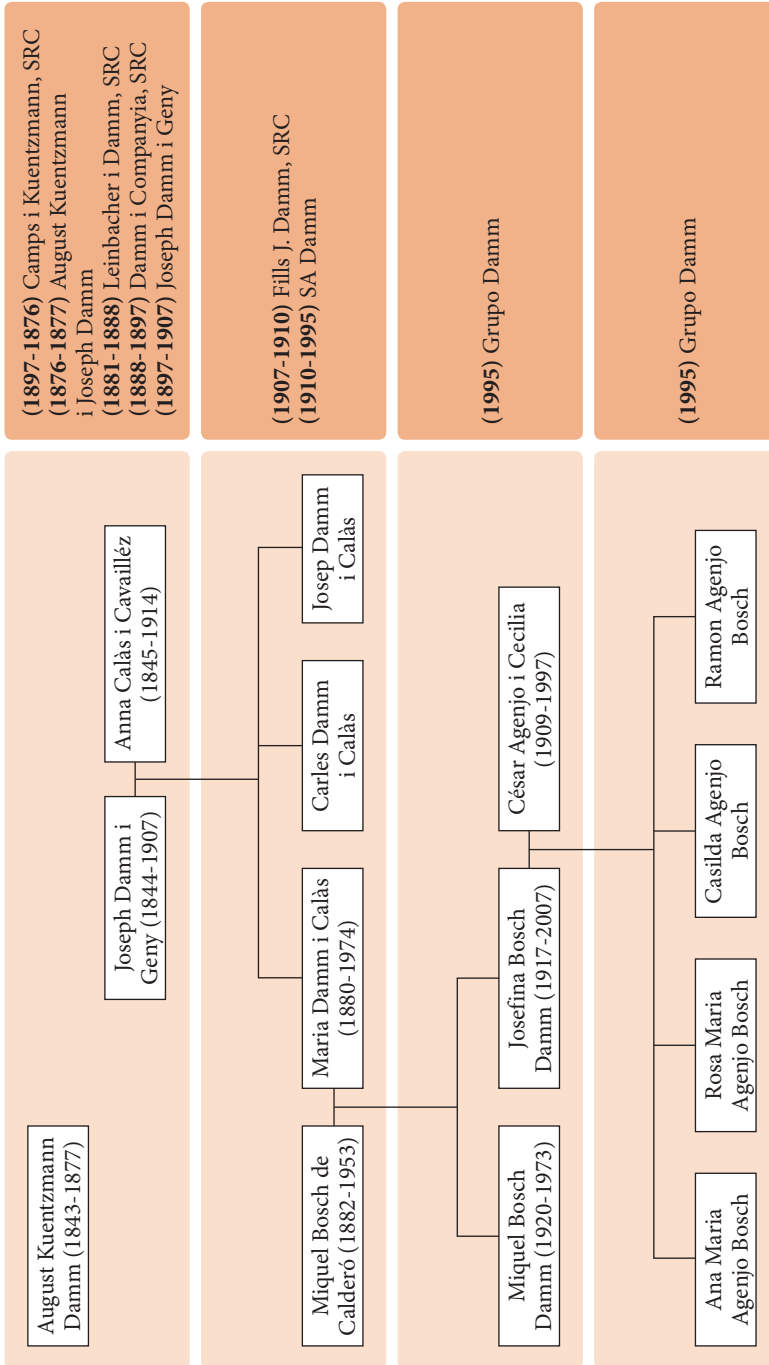

FIGURA 9
FONT: Departament de Comunicació de Damm.

d'August) i van formar el que seria la nova societat Leinbacher i Damm, SRC. Després de la mort de Leinbacher, Joseph va formar la primera societat anomenada amb el nom Damm (Damm i Companyia, SRC) i, al cap d'onze anys, es va constituir amb el seu nom complet (Joseph Damm i Geny) com a nom social de l'empresa.

Joseph Damm es va casar amb Anna Calàs i Cavalléz i van tenir tres fills: Josep, Carles, i Maria. Els dos primers no van tenir descendència a diferència de Maria (o Marinette) que en va tenir dos. Després de la mort de Joseph, els tres fills van constituir una nova societat —Fills J. Damm— fins que, tres anys més tard, van associar-se amb altres empreses i es va constituir la SA Damm, que va perdurar fins que l'empresa va diversificar les seves línies de negoci i va passar a dir-se Grupo Damm.

Dins ja del Grupo Damm hi havia Josefina Bosch i Damm, que juntament amb el seu germà Miquel van ser els últims que van mantenir el cognom Damm. De tota manera, la descendència d'aquesta família està estretament relacionada amb l'empresa actualment, ja que Josefina es va casar amb un veterinari de respectada reputació, César Agenjo i Cecilia, i van tenir quatre fills, un dels quals, encara forma part del Consell de Direcció de l'empresa, Ramon Agenjo.

DAMM ACTUALMENT

Damm, fundada el 1876 pel mestre cerveser alsacià August Kuentzmann Damm, és avui un dels principals líders en el sector de l'alimentació i les begudes, amb presència en el sector logístic i de la distribució. Disposa de catorze fàbriques a la península Ibèrica, on produeix i envasa més de disset milions d'hectolitres de cervesa, aigua, refrescos, llet i batuts. El 2017 la seva facturació va ascendir als 1.163 milions d'euros i la plantilla total de l'empresa a tancament d'any es va situar en les 4.012 persones.

El vincle històric de Damm amb l'esport, la cultura i la gastronomia continua sent avui en dia un eix fonamental de l'estratègia de Damm i un clar reflex de l'estil de vida mediterrani. En aquest sentit, és molt rellevant el protagonisme que ha adoptat l'Antiga Fàbrica a Barcelona, on se celebren actes socials i culturals de gran repercussió mediàtica, com el lliurament de la Bota d'Or, els Premis Sant Jordi de Cinematografia i la festa anual Gala de les Estrelles del Futbol Català. Durant el 2017, s'hi van realitzar gairebé tres-cents esdeveniments pels quals van passar més de 120.000 persones.

En l'àmbit internacional, Damm actualment està present a més de cent vint països de tot el món i té en el Regne Unit el seu primer mercat exterior. La companyia també està present en actes gastronòmics arreu del món, apostant sempre per la gastronomia de temporada amb els millors xefs internacionals. El 2017, per

FIGURA 10. Fàbrica del Prat de Llobregat. Fotografia cedida per Damm.

exemple, Estrella Damm Barcelona va ser la cervesa oficial dels premis The World's 50 Best Restaurants, a Melbourne, i dels Latin America's 50 Best Restaurants 2017, a Bogotà.

La responsabilitat corporativa sempre ha estat present en l'activitat de Damm i ha anat guanyant terreny al llarg dels darrers anys sobre tres eixos principals: societat, medi ambient i persones.

Així, més de cent quaranta anys després de la seva fundació, Damm continua creixent i consolidant el seu lideratge en el sector. Tal com diu un dels eslògans d'Estrella Damm, «No tenim fórmula secreta, només feina ben feta», i d'aquesta manera la companyia segueix escrivint una història que va encetar l'alsacià August Kuentzmann Damm el 1876.

BIBLIOGRAFIA

CABANA, Francesc (2001). *SA Damm: Mestres cervesers des de 1876*. Barcelona: SA Damm.